

Nový pohled na stavební vývoj kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích

ROMAN LAVIČKA

Autor se ve svém článku zabývá především stavebními dějinami památky ve středověku. V první polovině 14. století vznikl na místě starší, bližší neznámé svatyně v Nezamyslicích (okr. Klatovy) nový kostel, jenž svým půdorysným rozsahem téměř odpovídal dnešnímu velkému chrámu. Měl polygonálně ukončené kněžiště a hranolovou věž na severní straně; tato věž není románského původu. V druhé polovině 14. století byla do jihozápadního koutu chrámové lodi vestavěna další věž. Existující kněžiště na půdorysu rovnoramenného kříže se jeví jako ušlechtilé architektonické dílo z období let 1390–1400. Výkazuje sice společné znaky s několika jihočeskými vrcholně gotickými kostely (Blanice, Bavorov, Miličín, Soběslav), ale je pravděpodobné, že bylo ovlivněno stavebními hutěmi působícími v Praze. V době kolem roku 1485 se upravovalo zvonové patro severní věže. V roce 1514 nebo krátce poté došlo k výměně krovu nad presbytářem. Z formálního rozboru, z historických souvislostí a ze srovnání s pozdně gotickými chrámovými stavbami se sklípkovými klenbami v jižních a jihozápadních Čechách (Horažďovice, Blatná, Bechyně, Kuklov) vyplývá, že loď kostela v Nezamyslicích byla upravena na trojlodní síň se sklípkovými klenbami nejspíš kolem roku 1515. Krov nad chrámovým trojlodím, jenž se dochoval dodnes, pochází však až z roku 1530 nebo doby krátce poté.

Klíčová slova: Nezamyslice — kostel — středověk — architektura — stavební vývoj — síňové trojlodí — sklípková klenba — sanktuář — dendrochronologie — Půta Švihovský z Rýzemberka († 1504)

Ve vzdálenosti přibližně 4 km jihovýchodně od zříceniny hradu Rabí stojí kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích, jenž je nepřehlédnutelnou krajinnou dominantou nejen pro své umístění na výrazném vrchu (516 m n. m.), ale i kvůli architektonické koncepci s věží-zvonicí na severní straně kněžiště (obr. 1). Indikační skica císařského otisku stabilního katastru z roku 1837 zachycuje rozsah celého areálu kostela s kaplí, hřbitovem a farou včetně osídlení, navazujícího na jihovýchodní straně návrší.¹

Nezamyslice jsou písemně poprvé doloženy k roku 1045 jako majetek benediktinského kláštera v Břevnově, věnovaný mu knížetem Břetislavem.² Klášter zde vybudoval kostel a proboštství obsazené řádovými kněžími, kteří spravovali místní klášterní državy, označované souhrnně jako nezamyslický újezd.³ Jan Krk a Vilém (IV.) Švihovští z Rýzemberka získali po husitských válkách za věrné služby králi Zikmundovi Lucemburskému do zástavy některé církevní majetky a mezi nimi i Nezamyslice.⁴ Půta (IV.) Švihovský z Rýzemberka († 1504) se svou manželkou Bohunkou Meziříčskou z Lomnice († po roce 1505) vlastnili koncem 15. století rybníky v Žichovicích a Nezamyslicích, kde měli rovněž patronátní právo ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie.⁵ Panství Rabí převzali po Půtově smrti na základě dohody z 1. 12. 1505 jeho synové Břetislav Švihovský († 1566) a Vilém († 1551), jenž někdy v době před rokem 1516 předal svůj díl (polovinu) majetku svému bratrovci Jindřichu Švihovskému († 1551).⁶ Břetislav s Jindřichem pak vzhledem k vlastní tíživé finanční situaci a hrozícímu bankrotu prodali v roce 1549 Rabí s Žichovicemi, Nezamyslicemi, Frymburkem a dalšími vesnicemi Jindřichu Kurpachovi z Trachenburka.⁷

V literatuře z konce 19. století byla v případě nezamyslického kostela kupodivu věnována hlavní pozornost především pozdně gotickému sanktuáři a křtitelnici z roku 1510, aniž by si autoři nějak výrazně všimli stavby samé.⁸ Soupis památek přinesl v roce 1900 celkový popis kostela s jistým a v určité části správným naznačením stavebního

vývoje památky.⁹ V následujících desetiletích se zájem badatelů soustředil především na nejstarší stavební etapu, kam je většinou řazena zdánlivě románská věž na severní straně kněžiště. Především V. Mencl a po něm D. Líbal nenechali bez povšimnutí presbytář křížového půdorysu, jimi vyhodnocený jako projev lucemburské gotiky v jihozápadních Čechách na konci 14. století. V poválečném období v literatuře převládá zájem o sklípkové klenby provedené v 16. století v síňovém trojlodí, předtím plochostropé lodi. Kostelu v Nezamyslicích se sice dostalo zvláště v posledních dvou desetiletích další pozornosti badatelů, ale mnohdy jen s notně rozpačitými výsledky.

Vzhledem ke zprávám o Nezamyslicích již v 11. století lze na místě dnešního kostela předpokládat existenci starší svatyně menších rozměrů, nepochybně s románskými znaky. O její podobě nelze zatím říci nic konkrétního, neboť reliktů zaniklého kostela nepochybně spočívají pod podlahou. Chrámová stavba vznikla na nevelkém

1 Mapy z fondů Ústředního archivu zeměměřičství a katastru v Praze jsou dostupné na WWW: <<http://archivnimapy.cuzk.cz/mapy>>.

2 KUTHAN, J.: *Středověká architektura v jižních Čechách*, s. 224–225.

3 HOSTAŠ, K.; VANĚK, F.: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století*. 12. díl, s. 70. NA, Řád benediktinů, klášter Břevnov, inv. č. 2, sign. B I 5.

4 LHOTÁK, J.; TEJČEK, M.: *Nejvýznamnější objednavatelé gotického umění v jihozápadních Čechách*, s. 32.

5 Titíž, c. d., s. 33–34.

6 Titíž, c. d., s. 35.

7 Titíž, c. d., s. 37. BARTOVÁ, V.: *Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie*, s. 95.

8 GABRIEL, J. A.: *Starožitnosti okresu Sušického v Písecku*, s. 26–28. LEHNER, J.: *Tabernakl Nezamyslický*, s. 28, 32. ANONYM: *Notizen*, Nr. 159, s. 177, 178.

9 HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., c. d., s. 70–71.

Obr. 1. Nezamyslice (okr. Klatovy), kostel Nanebevzetí Panny Marie. Pohled od jihozápadu. (Foto R. Lavička, 2015)

a poměrně příkrém návrší, což nepochybně působilo potíže při jejím založení a dosud vyvolává statické problémy, zejména ve východní části kněžiště.¹⁰

První známý gotický kostel (1325–1350)

Z průběhu a navázání kamenné zkosené římsy soklu vyplývá, že nejstarší známý a dosud z větší části zachovaný kostel měl obdélnou plochostropou loď v půdorysném rozsahu dnešního trojlodí (přibližně 14,5 × 21 m) a obvodové zdivo, které existuje v plné výši včetně předsazené kamenné korunní římsy. Kamenná ostění dvou lomených oken, jejich poloha a rozměry, analyticky přiznaná na jižní fasádě lodi při opravě kostela v šedesátých letech 20. století, naznačují, že se zde nalézala původně přinejmenším tři okna (obr. 2).¹¹ Vzhledem k tomu, že okna bývala na severní straně zvláště ve vyšších zeměpisných polohách z klimatických důvodů redukována nebo zcela vyloučena, nelze za daného stavu poznání a bez dalšího průzkumu stanovit jejich počet a umístění v severní obvodové zdi lodi. Nízký a široce rozepjatý vítězný oblouk se otevíral do kněžiště, které zaujímalo přinejmenším plochu západního pole dnešního presbytáře (obr. 3).¹²

Rozměry původního gotického kněžiště zčásti určuje jeho jižní zeď, stavebně provázaná s východní zdí lodi i pomocí soklu o tloušťce 10 cm, jenž sahá s krátkým přerušením až k jižnímu příčnému rameni presbytáře.¹³ Uprostřed stěny však chybí sokl v délce 1 m (při zdi 85 cm) a na obou stranách této mezery končí jeho svrchní

okosení pod úhlem 45°. Tento detail prokazuje, že nejde o přerušení vzniklé probouráním a později zazděním vstupu, nýbrž o pozůstatky opěrného pilíře, jenž měl nad soklem tloušťku 80–85 cm. Z úkosu obou profilů vyplývá kolmé napojení soklové římsy vystupujícího (dnes už odbouraného) hranolového zdiva opěráku staršího a nižšího kněžiště, opatřeného klenbami.

V právě zmíněném úseku zdiva, poblíž východního štítu chrámové lodi, se podařilo na počátku šedesátých let 20. století odhalit část kamenného ostění lomeného okna stejného charakteru a zpracování jako u nálezů gotických oken na jižní fasádě lodi.¹⁴ Poloha tohoto okna mimo střed průčelí napovídá, že starší a dnes z větší části zaniklý presbytář měl na jižní straně okna původně dvě, a to po

10 Podobnou situaci bylo možno spatřit v době před opravou fasády roku 2009 u pozdně gotické lodi (1500–1510) kostela sv. Jana Křtitele v Zátóni (okr. Český Krumlov), jejíž severozápadní nároží se kvůli založení stavby ve svahu odtrhlo a posunulo.

11 MENCL, V.: *Nové objevy v kostele v Nezamyslicích*, s. 18. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, *Nezamyslice – kostel Nanebevzetí Panny Marie, návrh na úpravy fasád*.

12 Jak upozornili již HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., *c. d.*, s. 70, 74–75.

13 Přerušení si povšiml SOMMER, J.: *(Ne?)románská věž kostela v Nezamyslicích* [online], nestr., s tím, že jde o doklad zazděného vstupu.

14 MENCL, V., *c. d.*, s. 17–18. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, *Nezamyslice – kostel Nanebevzetí Panny Marie, návrh na úpravy fasád*.

Obr. 4. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Pohled z ol-tářního prostoru směrem ke kazatelnu a do lodi. Šipkou při vstupu na kazatelnu je označeno místo nálezu pozůstatku žebra klenby, kterou bylo kdysi opatřeno kněžiště staršího gotického kostela. (Foto R. Lavička, 2015)

až k jižní stěně kněžiště. Je známkou toho, že kostel zprvu postrádal dělicí střešní štít nad vítězným obloukem a že krov zaniklého kněžiště původně vnikal bez přerušení do valbové střechy lodi. Teprve při další úpravě byl nad vítězným obloukem vyzděn štít nevelké tloušťky, v jehož hmotě se na západní straně zachoval otisk vazby krovu. Naopak západní průčelí kostela uvedenou profilovanou korunní římsu postrádá. Pokud nedošlo k jejímu odstranění, je velmi pravděpodobné, že již od počátku měla loď na západní straně zděný štít.

Předchozí badatelé si sice povšimli negativu odstraněného krovu kněžiště, ale jejich interpretace nálezové situace není přesná.¹⁷ Severní krokev je otisknuta nejen ve hmotě štítu, ale její pata i v navazující stěně zvonice, což prozrazuje, že krov byl dokončen už v době, kdy ještě nestála vyšší patra věže a štít. Svislá spára a chybějící severní pata štítu potvrzují, že nejdříve zedníci provedli věž. A až po jisté době, v blíže neznámém odstupu několika týdnů, měsíců nebo spíše let, byl k ní přiložen štít, jenž předstupuje před průčelí věže o 5–10 cm. Ze zaměření chrámové stavby včetně jihovýchodního nároží lodi vyplývá, že východní zeď lodi a západní zeď věže mají stejnou tloušťku a teprve na korunu východní zdi lodi byl postaven

Obr. 5. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Torzo žebra gotické klenby v severozápadním koutu kněžiště při vstupu na kazatelnu. (Foto R. Lavička, 2015)

Obr. 6. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Otisk vrcholu sedlové střechy staršího kněžiště pod větracím okénkem ve štítu nad vítězným obloukem. Pohled od východu. (Foto R. Lavička, 2015)

trojúhelníkový štít přibližně poloviční tloušťky. Nejasná však zůstává situace v jižní spodní čtvrtině štítu, kde při pohledu od západu schází otisk dolní části jižní krokev a plocha je omítnuta. Při jižním okraji se nalézá segmentově klenutá nika s kamenným okoseným ostěním vsazeným do východního líce štítu. Způsob vyzdění a poloha ukazují, že otvor vznikl současně se štítem a uplatňoval se při pohledu z exteriéru nad starší střechou kněžiště. Menší měřítko a otvory v kamenném ostění vedou k interpretaci otvoru nejspíš jako zamřížovaného okna. Stavba štítu nad vítězným obloukem souvisí s blíže neznámou úpravou střechy ještě před vybudováním nového kněžiště na konci 14. století, tedy v době, kdy se ukázalo jako potřebné obě konstrukce krovů oddělit navzájem pomocí zděného střešního štítu.

Podle sdružených okének s půlkruhovými záklenky v předposledním, původně však středověkém zvonovém patře věže kostela v Nezamyslicích se dodnes v literatuře předpokládá, až na nemnohé výjimky,¹⁸ že věž je ještě

17 BARTOVÁ, V.: *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích*, s. 162–163. SOMMER, J., c. d., nestr.

18 MENCL, V., c. d., s. 18. SOMMER, J., c. d., nestr.

Obr. 7. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Vrchol křížové klenby v přízemí věže. (Foto R. Lavička, 2015)

Obr. 9. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Pohled v půdním prostoru nad kněžištěm na průchod umístěný v jižní zdi věže, jenž zanikl koncem 14. století. (Foto R. Lavička, 2015)

pozdně románská z druhé, nejpozději třetí třetiny 13. století.¹⁹ Okosená kamenná římsa soklu, jež plynule přechází ze severní stěny lodi na západní, severní a východní vnější stěnu zvonice, vypovídá, že věž byla postavena současně s plochostropou lodí a nižším klenutým, zřejmě polygonálně ukončeným kněžištěm. Přízemí věže je přístupné z presbytáře lomeným profilovaným portálem, jenž byl znovu odhalen při opravách stavby v první polovině šedesátých let 20. století.²⁰ Interiér je sklenut křížovou klenbou s klínovými, oboustranně vyžlabenými žebry o průřezu 20 × 14 cm, která vybíhají v koutech přímo ze stěny bez konzol, jsou složena z tvarovek o délce přibližně 50–60 cm a ve vrcholu se nepravidelně napojují na kruhový svorník (obr. 7). Tato žebra se neshodují co do rozměrů a profilu s pozůstatkem gotického klenebního žebra nad vstupem na kazatelnu; navíc vrchol klenby zasahuje do prostoru prvního patra věže tak, že jeho strop musel být odstraněn. Lze tedy předpokládat, že přízemí věže bylo zaklenuto s jistým časovým odstupem po dokončení stavby. S tím ostatně souvisela i změna úrovní jednotlivých podlaží ve věži. Pozůstatky dvou trámků a zazděné kapsy ve východní a západní stěně prvního patra ukazují polohu zaniklé podlahy, která odpovídá prahu zazděného vstupu v jižní obvodové zdi, jímž se vcházelo do prostoru nad klenbou kněžiště. K zaklenutí přízemí a úpravě vyšších podlaží na

Obr. 8. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Přízemí severní zdi věže. Nika s lavabem v tlouštku severní zdi. (Foto R. Lavička, 2015)

novou výšku mohlo dojít při výstavbě vrcholně gotického kněžiště koncem 14. století; jeho klenba tehdy z větší části zaslepila původní vstup z věže na půdu, jenž po ztrátě své funkce s vnitřním uspořádáním věže už fakticky nesouvisel.

Nika s kamenným lavabem polygonálního tvaru v severní zdi zřetelně dokládá, že přízemí věže sloužilo především jako sakristie (obr. 8). Její interiér ve středověku osvětlovalo úzké obdélníkové okno v ose severní stěny, jež se uvnitř jeví jako pravouhlý výklenek. Druhé, dnes zazděné okno s půlkruhovým záklenkem je umístěno na vnější osu východní stěny, zatímco v interiéru se jeho

19 BRANIŠ, J.: *Některé zvláštnosti starších chrámových staveb jihočeských*, s. 213–214. BIRNBAUM, V.: *Architektura*, s. 152. MENCL, V.: *Česká architektura doby lucemburské*, s. 130. *Jihočeská pozdní gotika 1450–1530*, s. 111. KUTHAN, J.: *Středověká architektura v jižních Čechách*, s. 575. KUTHAN, J., cit. 2, s. 225. *UPČ 2*, s. 473. RADOVÁ, M.; RADA, O.: *Kniha o sklípkových klenbách*, s. 191. BENEŠOVSKÁ, K.: *Kostel Nanebevzetí P. Marie, Nezamyslice*, s. 238. LÍBAL, D., c. d., s. 279. BARTOVÁ, V.: *Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420* [online], s. 30, 32, 37, 39, a zejména s. 108 a 113. Táž, cit. 7, s. 95. Táž, cit. 17, s. 159–160.

20 MENCL, V., cit. 11, s. 18.

segmentově sklenutá nika nalézá mimo střed, blíže severovýchodnímu koutu místnosti. Segmentově sklenutá nika vstupního portálu v jižní zdi věže je přisazena k jihovýchodnímu koutu sakristie, přičemž zčásti zabíhá i do hmoty východní zdi. Pozorujeme zde záměrné posunutí vstupu mimo obvyklý střed až na samou mez možnosti rozměru místnosti, což svědčí o reakci stavitele na blíže neznámou situaci v prostoru zaniklého kněžiště. Vysvětlení snad nabízí zčásti zazděná odkládací nika vytesaná na vnitřní straně vítězného oblouku a dnes patrná z chodbičky na kazatelnu. Ta totiž prozrazuje existenci a přibližnou polohu bočního oltáře podél zdi kněžiště při věži. A snad právě proto musel být vstup do sakristie při stavbě posunut do krajní polohy.

První a vyšší patra věže byla kdysi přístupná točitým vřetenovým schodištěm vloženým do koutu mezi věž a západní stěnu barokní sakristie. Schodiště ústící k průchodu vybouranému v severní zdi věže bylo odstraněno během památkové obnovy kostela v první polovině šedesátých let 20. století.²¹ Jeho existenci dosud prozrazuje omítková nika se segmentovým záklenkem v patře na severní straně věže, ze které bylo dozděním vytvořeno úzké obdélníkové okno. Zrušený průchod je dobře vidět v patře věže. Po odstranění točitého schodiště vznikla nová a dosud používaná komunikace probouráním vstupu v jihozápadním koutu sakristie a ve zdivu severozápadního opěráku kněžiště směrem do úzkého koridoru mezi věží a severním ramenem presbytáře; sem bylo vloženo dřevěné schodiště ústící u nově vybouraného otvoru ve východní zdi věže.

Pokud pomineme oba právě zmíněné novodobé přístupy, naskytá se otázka po způsobu komunikace ve středověku. Přístup přes sakristii do vyšších podlaží se jeví vzhledem k nutnosti zabezpečit v ní liturgické předměty a další cennosti jako krajně nepravděpodobný. Při pohledu z půdy nad kněžištěm nalézáme na jižní stěně zvonice segmentovou niku s původní dřevěnou zárubní, kterou přetíná klenební kápě z doby po roce 1390 (obr. 9). Uvnitř věže polohu zrušeného vstupu prozrazuje zazděná segmentová nika (155 × 82 cm), horizontálně předělená dřevěnou podlahou mezi prvním a druhým patrem. Nelze vyloučit, že se do vyšších podlaží věže původně vstupovalo z půdy kostela, jak to známe z jiných kostelů (Jílovice, kostel sv. Jakuba Většího; Nové Hrady, kostel sv. Petra a Pavla; oba okr. České Budějovice).²² Teprve při stavbě a zaklenu-tí prostoru presbytáře na křížovém půdorysu v době mezi lety 1390–1400 došlo k zaslepení staršího vstupu, přičemž vznikla náhradní nová komunikace používaná dodnes – přes průchod z půdy chrámové lodi vybouraný v západní zdi věže.

Proti předpokladu tradovanému v literatuře, že severní věž nezamyslického kostela je původem pozdně románská, mluví nepřerušovaný průběh a navázání soklu, jenž je společný pro severní zeď lodi a věž. Mimo sdružených okének s půlkruhovými záklenky v původním zvonovém patře a malého půlkruhově ukončeného okénka ve východní zdi přízemí není ve věži nic, co by bylo možno označit za románské tvarosloví. Kamenná ostění s půlkruhovými oblouky, místy s okosenou hranou, jsou vsazena do vnějšího líce obvodového zdiva, kdežto v interiéru se uplatňují segmentové niky se zřetelnými otisky

Obr. 10. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Severní věž při pohledu od severozápadu. Těsně pod zvonovým patrem s podvojnými okny je patrná změna v charakteru nárožní armatury. (Foto R. Lavička, 2015)

po šalování z prkének. Záklenky byly podepřeny uprostřed cihlovými pilířky pravděpodobně až při nástavbě nového zvonového patra v době kolem roku 1800 a nepatří ke středověkému řešení oken;²³ typické románské sdružené okénko by ostatně nejspíš mělo záklenek nesený uprostřed takzvaným sedlem, podepřeným v ose jedním, popřípadě více sloupků s patkou a hlavicí.²⁴ Při pohledu z vnějšku je navíc nápadné, že nárožní armatura zdiva věže provedená z opracovaných kvádrů tmavé žuly sahá přibližně jen do úrovně podlahy zvonového patra, kdežto nárožní patra s podvojnými okny jsou vyžděna z kvádrů odlišného – světlého druhu kamene (obr. 10). Lze proto uvažovat – i vzhledem k dendrochronologicky datovanému zhlaví odřezaných dubových trámů v jižní a severní zdi nad oknem a pozůstatkům trámu (pro zavěšení zvonu?) ze dřeva skáceného v letech 1483–1485 – o možnosti úpravy nebo vzniku staršího zvonového patra se sdruženými

21 Schodiště uvádějí v zákresu HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., c. d., s. 72, obr. 51. Je zachyceno ještě na fotografiích kostela z roku 1960 (Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv, snímky č. 129 a 130).

22 LAVIČKA, R.: *Pozdně gotické kostely na rožmberském panství*, s. 200–201, 246–249.

23 HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., c. d., s. 71. KYNCL, J.: *Dendrochronologické datování, vzorek č. 44 – věž, horní zvonové patro (podkrovem)*, východní sloupek zvonové stolice, jedle 1798/1799.

24 Na to upozornil již SOMMER, J., c. d., nestr.

Obr. 11. Anonym: Nezamyslický zázrak. Olejomalba na dřevěné desce, 108 × 153 cm. Votivní obraz z roku 1626 nebo z doby o něco pozdější. Detail s vyobrazením kostela v Nezamyslicích. Muzeum Lamberská stezka Žihobce. (Foto R. Lavička, 2015)

okny až v polovině osmdesátých let 15. století.²⁵ Zjištěné skutečnosti pak nebrání chápat tato zdánlivě románská sdružená okna s půlkruhovými záklenky jako projev historismu známého i z jiných staveb té doby, například věže nedalekých kostelů ve Zdouni a v Petrovicích.²⁶

Vestavba věže do jihozápadního koutu lodi (1350–1390)

Problematickým zůstává časové určení vzniku věže v jihozápadním koutu lodi. Existence dvou asymetricky umístěných věží v rámci jednoho kostela postrádá smysl a vede nutně k zamyšlení nad jejich stářím a významem. Zatímco severní věž se sakristií v přízemí sloužila jako zvonice farního kostela, u věže jihozápadní, dochované v interiéru lodi, si nejsme jisti ani dobou její výstavby, ani účelem, pro který byla zbudována. Poloha jihozápadní věže by mohla vést k domněnce, že nezamyslická stavba náležela k typu gotických kostelů s koutovou věží. Vzhledem k odlišnému stáří věže a zdiva lodi, jak je ukázáno dále, lze však tuto domněnku vyloučit.

Jelikož hmota věže nevystupuje z půdorysu chrámové lodi opatřené průběžným okoseným soklem, je zřejmé, že mohla vzniknout nejdříve zároveň s obvodovým zdívem lodi, nebo spíše o něco později. Druhé možnosti by nasvědčovaly trhliny ve styku severní zdi věže a západní obvodové zdi lodi, patrné z půdy kostela. Přesvědčivý doklad o pozdější výstavbě jihozápadní věže nabízí nález

kamenného ostění lomeného, posléze zazděného okna na jižním průčelí lodi, blíže jihozápadního nároží a dodatečně přistavěného točitého větvenového schodiště.²⁷ Toto okno bylo totiž umístěno tak, že těsně k jeho okraji nebo zčásti i do jeho niky zasahovala východní zeď věže, a ta tedy musela být do koutu lodi vestavěna až dodatečně, někdy ve vrcholném středověku.²⁸ Pozůstatky zdiva věže na půdě nesou malovaný kružbový dekor s motivem lilie, jímž byl lemován po celém obvodu někdejší plochý strop chrámové lodi. Je proto jisté, že věž existovala ještě před zaklenutím lodi ve formě nynějšího trojlodí se sklípkovými klenbami. To potvrzuje i zachovaný pozdně středověký krov, postavený ze smrkového dřeva skáceného mezi lety 1528–1530, jehož konstrukce se věži vyhýbala.²⁹ Doplnění krovu v jihozápadním koutu lodi pomocí dřeva vytěženého mezi lety 1798 a 1799 pak bezpečně určuje dobu snesení horní části koutové věže kolem roku 1800.³⁰ Nejpozději s výstavbou koutové věže vznikl i západní štít lodi, v němž se nalézá zazděný vstup na půdu s lomeným záklenkem.³¹

25 KYNCL, J., c. d., tabulka, vzorek č. 37–39.

26 SOMMER, J., c. d., nestr. Mezi další patří např. Jindřichův Hradec, hrad – tzv. malé arkády z devadesátých let 15. století; Jindřichův Hradec, kostel Nejsvětější Trojice, kruchta z první čtvrtiny 16. století a četné jiné.

27 MENCL, V., cit. 11, s. 18.

28 Na to upozornil opět SOMMER, J., c. d., nestr.

29 KYNCL, J., c. d., tabulka, vzorek č. 1–8.

30 Týž, tabulka, vzorek č. 10–12.

31 SOMMER, J., c. d., nestr.

Obr. 12. Isidor Peller: Přehledná mapa panství Žichovice, Žihobce a Rabí v Prácheňském kraji. 1755. Kolorovaná kresba, 3,42 × 2,35 m. Měřítko nečitelné. Detail s vyobrazením kostela v Nezamyslicích. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, Velkostatek Žichovice, inv. č. 1712, M 1. (Reprofoto SOKA Plzeň sever se sídlem v Plasích, 2015)

Jihozápadní věž kostela v Nezamyslicích mohla sloužit ve svém prvním patře jako tribuna nebo její součást. Ve vyšších patrech mohla obsahovat depozitář náležitě zabezpečený pro uložení majetku. Na barokním obraze s vedutou kostela z doby po roce 1626 má věž asi dřevěné nebo hrázděné, zčásti konzolovitě vysazené poslední patro s jehlancovou střechou. Obrannému charakteru věže i celého kostela by mohla nasvědčovat rovněž ohradní hřbitovní zeď, v jejíž hmotě jsou na stejném obraze vidět střílny (obr. 11, 12).³²

Přestavba kostela na konci 14. století

Zásadní a velmi kvalitní stavební etapu kostela v Nezamyslicích znamenala jeho adaptace a rozšíření v posledním desetiletí 14. století.³³ Tehdy byl stržen zřejmě polygonální závěr presbytáře a na jeho jižní obvodovou zeď a jihovýchodní nároží zvonice s odstupem 0,4 m navázalo obvodové zdivo nového kněžiště na křížovém půdorysu.³⁴ U této části stavby prakticky schází sokl; vyskytuje se jen na krátkém úseku na čele opěrných pilířů, jejichž tvarosloví odpovídá realizaci díla koncem 14. století. Nová část presbytáře však vyrůstala již na prudkém svahu, a tak se jeho podlaha dostala vysoko nad rostlý terén. Založení a zajištění stavby pomocí opěrných pilířů bylo tehdy komplikované a projevuje se i dnes v mírném posunu části

kněžiště ze svahu a v popraskání obvodových zdí. Presbytář je sklenut nad oltářem síťovou klenbou složenou z trojprásků a příčného vodorovného žebra a ve zbývajících částech čtyřmi poli křížové žebrové klenby, kterou mimo starší západní pole podpírají při stěnách válcové přípory. Až dosud ne zcela postřehnutý, ale důležitý detail klenby představují kruhové svorníky, které nejsou osazeny jen ve středu jednotlivých klenebních polí, ale také ve vrcholu dělicích žeborů po obvodu křížové klenby střední části křížového půdorysu (obr. 13).

Interiér osvětlovalo původně devět velkých kružbových oken,³⁵ která umocňovala působení vzrovného, proporčně převýšeného prostoru, jemuž dostatek světla dával patřičný dojem lehkosti. Bohatá kružbová výzdoba se zachovala v úplnosti jen u tří oken: na jižní a severní straně a v severní části východní stěny závěru.³⁶ Jejich plaménkové motivy nasvědčují dosahu vlivu tvorby pražské katedrální huti.³⁷ Druhá okenní kružba ve východní zdi závěru kněžiště byla zjednodušeně doplněna při pozdější opravě, zatímco charakter okenní výplně v jeho jižním rameni prozrazuje výměnu v historizujícím duchu až někdy na přelomu 16. a 17. století.³⁸ Kružbové okno v jižní stěně blíže vítěznému oblouku se naopak jeví oproti architektuře presbytáře jako vývojově starší. Svými rozměry sice odpovídá zbývajícím oknům, ale na rozdíl od nich postrádá ostění s širokým výžlabkem provedené z opracovaných kvádrů. To ukazuje na jeho dodatečné prolomení, při němž by bylo velmi obtížné vkládat profilované části ostění do staršího zdiva; nanejvýš velké díly každého ostění se totiž většinou osazovaly průběžně, současně s prováděním zdiva stavby. Velmi neobvyklý a slohově starší tvar okenní kružby by sám o sobě nemusel znamenat zásadní rozdíl oproti době, kdy vznikala ostatní ostění. Okna na východní straně příčných ramen presbytáře byla v minulosti zbavena kružeb a posléze zadržena, takže je z nich dnes patrný jen obvod kamenného ostění s lomeným záklenkem (obr. 14). – Existenci, případně stav okna na severní straně kněžiště nelze kvůli přístavbě barokní sakristie ověřit.

32 HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., c. d., s. 71. – Podobu jihozápadní věže zachycuje především votivní obraz týkající se zázraku, jenž se odehrál po tragické události v Nezamyslicích 4. 8. 1626 (obr. 11). Nepříliš čitelné, přesto důležité zobrazení kostela s dvojicí věží nabízí také mapa panství Žichovice z roku 1755 (obr. 12). Za upozornění na obě tato vyobrazení děkuji MgA. J. Šlechtovi.

33 MENCL, V., cit. 19, s. 130, 132. UPČ 2, s. 473. LÍBAL, D.: *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*, s. 201. BENEŠOVSKÁ, K., c. d., s. 238. LÍBAL, D., cit. 15, s. 279. KUTHAN, J.: *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, 1. díl, s. 332. BARTOVÁ, V., cit. 19, s. 112. Táž, cit. 7, s. 95. Táž, cit. 17, s. 166.

34 Svislá spára určující místo přístavění zdi nového kněžiště ke hmotě věže je patrná průhledem mezi stupni dřevěného schodiště, které stoupá ke vchodu do patra zvonice. Na to upozornila BARTOVÁ, V., cit. 17, s. 159.

35 Deváté okno na severní straně je s velkou pravděpodobností zakryto střechou sakristie. Jeho podobu nebylo možné ověřit.

36 MENCL, V.: *Vývoj okna v architektuře českého středověku*, s. 219, tabulka č. 1–2, s. 222.

37 Na to upozornil SOMMER, J., c. d., nestr.

38 Srov. charakter kružeb kaple sv. Rocha postavené v letech 1603–1612 na nádvoří strahovského kláštera v Praze. UPP 4, s. 59–62.

Obr. 13. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Klenba střední části a závěru kněžiště. (Foto R. Lavička, 2015)

O zvýšení a zapojení západní části staršího presbytáře do novostavby kněžiště na křížovém půdorysu na konci 14. století svědčí odhalené ostění menšího lomeného okna na jižním průčelí, jak již bylo zmíněno výše. V interiéru je kromě toho vidět odlišné provedení klenební konstrukce, kterou v rozích klenebních polí nové části podchycují při stěnách válcové přípory vyrůstající od podlahy a přízední žebra polovičního profilu. Naproti tomu v západním poli vybíhají klenební žebra při vítězném oblouku z kuželových konzol zapuštěných do obvodového zdiva; z pochopitelných důvodů se zde rezignovalo na vybourání kapes v existujícím lomovém zdivu a na vsazení opracovaných prvků klenebních přípor.

V literatuře dosud zůstávala opomíjena dvojice reliéfních znakových štítků ve vrcholu nárožních opěráků závěru kněžiště, tedy v pohledově významném a čestném místě za hlavním oltářem na východním průčelí stavby.³⁹ Na severovýchodním pilíři se nalézá nakloněný erbovní štítek s figurou kotoúče, náležející hypoteticky řádovému knězi Janu z Předbořic, jenž je v letech 1395 a 1396 doložen jako rektor (duchovního správce) kostela v Nezamyslicích. Na protějším, jihovýchodním opěráku je umístěn nakloněný erbovní štítek s figurou kůlu, jenž by mohl reprezentovat Janova současníka ve funkci nezamyslického probošta. S ohledem na erbovní znamení totožné s tím, jaké je na pečetích pozdějšího břevnovského opata Žibřida (1409–1419), lze předpokládat, že erb s kůlem v Nezamyslicích patří jemu a že právě on zde v době vrcholně gotické přestavby kostela zastával proboštský úřad. Oba znaky potvrzují nejen obvyklou soudobou snahu stavebníků prezentovat se a uchovat vlastní památku pro

budoucí generace, ale i obecně přijímané řazení výstavby vrcholně gotického kněžiště kostela v Nezamyslicích do devadesátých let 14. století s tím, že k jejímu dokončení mohlo dojít kolem roku 1400.

Presbytář nezamyslického kostela nejen svou půdorysnou kompozicí, ale i formálním aparátem vykazuje hned několik souvislostí s kněžištěm kostela sv. Jiljí v Blanicích a kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově.⁴⁰ Blanicový kostel však nesnese kvalitativní srovnání s presbytářem v Nezamyslicích, přičemž názor o příbuznosti staveb odvozený jen z jejich půdorysného typu by mohl být zavádějící. Někteří autoři spatřují tvarovou blízkost kružeb nezamyslického kněžiště s okenními kružbami zvonového patra věže kostela Narození Panny Marie v Miličíně.⁴¹ Výše zmíněné kružby a pravouhlý závěr s dvojicí oken a osovým opěrákem svědčí o vazbách na pražskou lucemburskou architekturu poslední čtvrtiny 14. století (např. Praha, kostel sv. Martina ve zdi).⁴² Spíše než hledání souvislostí mezi kostelem v Nezamyslicích a formálně příbuznými stavbami na rožmberském panství (Blanice,

39 Za určení erbů děkuji Mgr. V. Červenkoví. Blíže viz ČERVENKA, V.: *Poznámky k heraldickým památkám v kostele v Nezamyslicích*, s. 44–47.

40 SOUKUP, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století*, 33. díl, s. 3–26, 327–335.

41 MENCL, V., cit. 19, s. 132. BENEŠOVSKÁ, K., c. d., s. 238. Pro torzálnost kružby oken ve věži kostela v Miličíně nelze uvést předpoklad věrohodně posoudit.

42 MENCL, V., cit. 19, s. 101, 104.

Obr. 14. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Pohled na kněžiště od jihovýchodu. (Foto R. Lavička, 2015)

kostel sv. Jiljí; Bavorov, kostel Nanebevzetí Panny Marie; Miličín, kostel Narození Panny Marie; Soběslav, kostel sv. Petra a Pavla a další,⁴³ je pravděpodobnějším vysvětlením, že všechny uvedené stavby byly inspirovány a ovlivněny prostřednictvím svých patronů (klášter v Břevnově, Rožmberkové) dílem soudobých stavebních hutí přímo z Prahy a bez bližších souvislostí navzájem.⁴⁴

Vzhledem k charakteru ukončení dvojice opěrných pilířů obou nároží lodi kostela v Nezamyslicích a podle armatury jejich nároží z kvádrů se zdá, že tyto opěráky vznikly současně se stavbou kněžiště na konci 14. století nebo v době od ní nepříliš vzdálené. Ke starším nárožím byly příděny dodatečně, jak lze soudit z absence kamenicky zdůrazněného soklu, jenž jinak obíhá prakticky po celém obvodu lodi. Při styku jihozápadního pilíře s jižní stěnou je nad terénem, na místech s poškozenými omítkami dobře patrné, jak sokl lodi proniká zdívkou opěráku, přísazeným k němu na spáru. Otázkou zůstává důvod pro zřízení obou opěráků někdy během 14. století. Podle jednoho názoru souvisela výstavba jihozápadního pilíře se vznikem koutové věže, přičemž druhý opěrák by byl známkou nikdy nerealizovaného úmyslu vystavět ještě druhou, severozápadní koutovou věž.⁴⁵ Účel opěráků může být vysvětlen rovněž srovnáním se současnou situací, kdy východní část presbytáře postavená na svahu vykazuje statické

poruchy způsobené konfigurací terénu a posunem základových partií. Na západní straně kostela není spád terénu sice tak výrazný, ale i zde se již ve středověku mohly projevit podobné problémy se statikou, kterým měly dodatečně příděné pilíře zabránit, nebo je alespoň omezit.

Při opravě fasád kostela v šedesátých letech 20. století byl na jižním průčelí lodi, vlevo od vstupní předsíně, nalezen zazděný lomený portál se štukovou paspartou vrcholící lilií (obr. 15),⁴⁶ jehož východní stojku zakrývá zvenčí opěrný pilíř. Jednalo se zřejmě o hlavní vstup do chrámové lodi. Ten vzal za své – jak ukazuje jeho částečné zakrytí nejen pozdním gotickým opěrákem na jižním průčelí, ale také příděním pilířem v interiéru – při vzniku trojlodní chrámové síně se sklípkovými klenbami. Podle profilace ostění složené z hruškovců navzájem oddělených výžlabky lze

43 RADOVÁ, M.; RADA, O.: *Sklípková klenba a prostor*, s. 450.

44 Z nedávného studia vyplynulo zřejmě ovlivnění architektonického pojetí zvonice kostela sv. Víta v Českém Krumlově soudobou architekturou v Praze kolem roku 1350. LAVIČKA, R.: *Kostel sv. Víta v Českém Krumlově*, s. 356–357.

45 SOMMER, J., c. d., nestr.

46 MENCL, V., cit. 11, s. 18. Týž: *Výtvarný vývoj středověkých omítek*, s. 45, 47, uvádí vznik portálu již na počátku 14. století (odhadem 1310–1320).

Obr. 15. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Zazděný gotický vstupní portál na jižní straně lodi – detail vrcholu pasparty s motivem lilie. (Foto R. Lavička, 2015)

portál časově zařadit do doby přestavby kostela v letech 1390–1400. Nejspíš stejně starý je kružbový vlys s motivem lilie, téměř stejným jako ve vrcholu pasparty jižního portálu, namalovaný na omítce stěn uvnitř lodi po celém obvodu jejího kdysi plochého dřevěného stropu, včetně stěn koutové věže (obr. 16).

Pozdně gotické úpravy na konci 15. a v první polovině 16. století

Zhlaví odřezaných dubových trámů v jižní a severní zdi nad oknem a pozůstatek trámu pro zavěšení zvonu(?), zhotovených ze dřeva skáceného v letech 1483–1485, prokazují soudobou stavební úpravu zvonového patra severní věže. Trám podlahy posledního patra pochází z dubu poraženého v letech 1484–1485;⁴⁷ dnes však již nelze s jistotou rozhodnout, zda adaptaci tohoto prostoru vyvolalo pořízení nového velkého zvonu a potřeba jeho zavěšení, nebo se jednalo jen o stavební údržbu a opravu tehdy už více jak sto let staré střechy a zvonového patra.

Při severní stěně závěru kněžiště byl v pozdní gotice vztyčen kamenný sanktuář o výšce téměř 7 m. Uchoval si dodnes stopy své původní barevnosti. Věžovitý objekt na válcové noze nese dvojbokou schránku na Nejsvětější svátost s jednou původní mříží a dvoupatrový nástavec v podobě vysoké kamenné fiály posázené vimperky a drobnými fiálami s kraby. V nikách nástavce, jenž připomíná monstranci, nepochybně stála socha Bolestného Krista a dalšího světce, nebo Panny Marie. Na spodní straně schránky se v čele nalézají dva k sobě navzájem přivrácené kolčí štítky s erby Půty Švihovského z Rýzmběrka († 1504) a jeho manželky Bohunky z Lomnice († po roce 1505), které určují rok 1504 jako *terminus ante quem*

Obr. 16. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Půda lodi. Pozůstatky kružbového pásu s motivem lilii malovaného na omítce svislých stěn včetně koutové věže. (Foto R. Lavička, 2015)

vzniku díla. Záhadou dosud zůstával třetí menší erb, někdy přisuzovaný pánům z Třebomyslic (snad Oldřichu z Třebomyslic), i když měli v té době majetky docela jinde – na Prachaticku a koncem 16. století přesídlili na Moravu.⁴⁸ Tento erb s volskými (buvolími) rohy doplněnými na každé straně trojicí lidských rukou s velkou pravděpodobností patřil Zachařovi z Opatovic, jenž je v letech 1488 až 1509 archivně doložen jako purkrabí na nedalekém hradu Rabí, tedy ve službách Půty Švihovského z Rýzmběrka a pak ještě i jeho synů. Ostatně u listiny z roku 1488 se zachovala pečeť se Zachařovým erbem, na kterém lze bezpečně rozpoznat buvolí rohy posázené lidskýma rúčkama.⁴⁹

Prakticky všichni badatelé až dosud řadili vznik nezamyslického sanktuáře buď neurčitě do doby jagellonské kolem roku 1500, nebo krátce před rok 1504.⁵⁰ Architektura a tvarosloví sanktuáře, jako je třeba válcová noha, obilouky na způsob oslího hřbetu nebo křížové kytky a krabi, vykazuje nápadně příbuzné znaky s trojdielnou arkádou empory v kapli na hradě Švihov. Jelikož je stavba této empory na náklad Půty Švihovského časově přesně určena nápisovými deskami s textem: „[...] fecit Anno domi[ni] MCCCCXXXVIII“, můžeme – též s ohledem na tehdejší majetkoprávní provázání Švihova, Rabí a Nezamyslic – soudit s velkou jistotou, že nezamyslický sanktuář pochází z doby kolem roku 1490, je projevem donátorství Půty Švihovského z Rýzmběrka a jeho manželky Bohunky z Lomnice a že na jeho pořízení významně přispěl rovněž purkrabí Půty Švihovského na Rabí, Zachař z Opatovic.⁵¹

47 KYNCL, J., c. d., tabulka, vzorek č. 37–39.

48 HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., c. d., s. 78. MUDRA, A.: *Středověké interiéry a vybavení kostelů v jihozápadních Čechách*, s. 150.

49 ČERVENKA, V., c. d., s. 46.

50 LEHNER, J., c. d., s. 28, 32. ANONYM, c. d., s. 177, 178. *Jihočeská pozdní gotika 1450–1530*, s. 112. UPČ 2, s. 473. HOŘEJŠÍ, J.: *Pozdně gotická architektura*, s. 526. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 191. KUTHAN, J., cit. 33, s. 332. BARTOVÁ, V., cit. 7, s. 95. MUDRA, A., c. d., s. 150.

51 K hradní kapli na Švihově naposled ZÁRUBA, F.: *Švihov, hradní kaple Panny Marie*, s. 103, kde je uvedena i starší literatura.

Obr. 17. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Trojlodní síň. Sklípkové klenby v pohledu od jihozápadu. (Foto R. Lavička, 2015)

Dendrochronologická analýza přinesla zásadní poznatky o stáří krovů a o stavebních úpravách kostela v první a druhé čtvrtině 16. století. Dnešní krov nad presbytářem provedli tesaři z jedlí skácených mezi lety 1512–1514, nejspíš jako náhradu za snad už staticky nevyhovující nebo poškozenou konstrukci krovu a střechy z konce 14. století.⁵²

Krov nad síňovým trojlodím je zhotoven ze smrků poražených mezi lety 1529–1530.⁵³ Výsledky analýzy stáří použitého dřeva v jihozápadní části krovu prokazují, že se tehdy nad střechu lodi stále ještě zvedala jihozápadní koutová zděná věž, která vzala za své až při velkých úpravách chrámové stavby v době kolem roku 1800, zatímco její místo doplnila roubená konstrukce z jedlí vytěžených mezi lety 1798 a 1799.⁵⁴

V případě krovu nad trojlodím kostela v Nezamyslicích přinášejí jindy přesvědčivé dendrochronologické poznatky naopak několik nejasností. S ohledem na známou a převažující stavební praxi lze soudit, že obvykle nad určitým prostorem interiéru nejdříve vznikl krov a střecha a teprve až potom byl interiérově opatřen stropem, popřípadě zaklenut, přičemž stáří dřeva použitého na stavbu krovu zpravidla znamená *terminus post quem* provedení klenební konstrukce. V literatuře se však až dosud všeobecně udává, že sklípková klenba trojlodní síně kostela v Nezamyslicích pochází z počátku 16. století, tedy ještě z doby Půty Švihovského z Rýzmburka.⁵⁵ Podle nedávno zjištěného stáří krovu by tomu však mělo být až po roce 1530 (?; obr. 17, 18).

V právě zmíněných souvislostech je třeba si uvědomit, že postup, kdy nejdříve vznikne krov a střecha a teprve až pak stropní konstrukce v interiéru, platí takřka bez výjimek tehdy, kdy je svislé nosné zdivo prakticky současně se stavbou krovu. Jak už bylo uvedeno výše, obvodové zdi lodi kostela v Nezamyslicích pocházejí z první poloviny 14. století a musely tak na přelomu 15. a 16. století už více jak sto padesát let nést předchozí krov se střechou a pod ním strop. Nabízí se dvě vysvětlení: buď vzal kolem roku 1530 za své starý krov a náhradou za něj vznikl současně krov nový a následně byly do interiéru chrámové lodi upravené jako síňové trojlodí vloženy sklípkové klenby, vnesené hranolovými pilíři a přízdními polopilíři s okosenými hranami, anebo byl interiérově sklenut už na počátku 16. století ještě pod starým krovem, jenž by ovšem v tomto

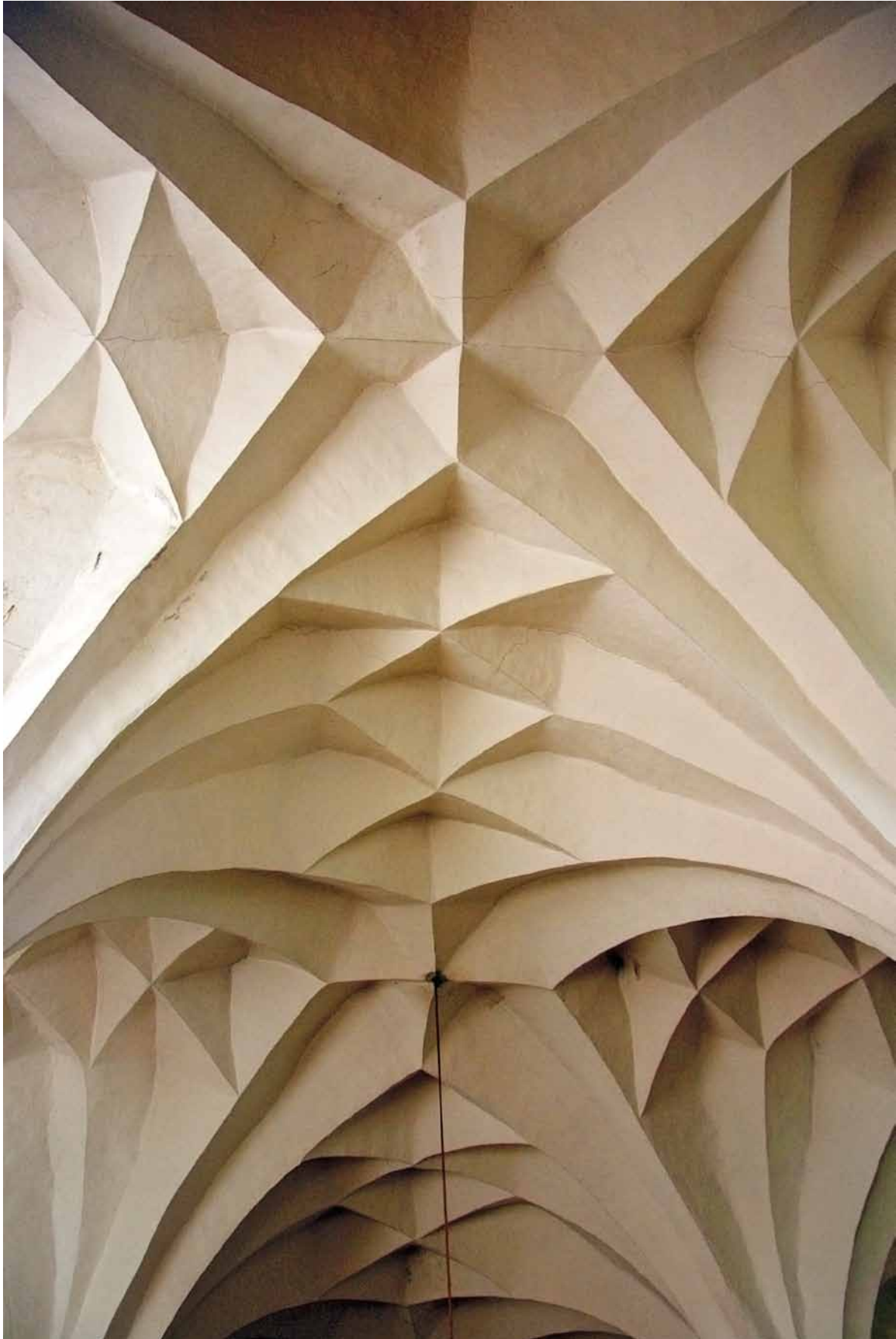
52 KYNCL, J., *c. d.*, tabulka, vzorek č. 13–18.

53 Týž, tabulka, vzorek č. 1–8.

54 Týž, J., *c. d.*, tabulka, vzorek č. 9–12.

55 Např. RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, M.: *Sklípková klenba*, s. 228. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 43, s. 452. *Jihočeská pozdní gotika 1450–1530*, s. 111. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 191. KUTHAN, J., cit. 33, s. 332. BARTOVÁ, V., cit. 19, s. 113. Táž, cit. 7, s. 95. KUTHAN, J.: *Ke středověké sakrální architektuře v jihozápadních Čechách a jejím historickým kořenům*, s. 77. BARTOVÁ, V., cit. 17, s. 169. – Výjimku z převládajícího názoru tvoří MENCL, V.: *Architektura*, s. 155, jenž za stavebníka sklípkových klenb v kostele Nezamyslicích označil bez bližšího zdůvodnění Jindřicha, syna Půty Švihovského.

Obr. 18. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Trojlodní síň. Sklípkové klenby v jižní lodi v pohledu od východu. (Foto R. Lavička, 2015)

případě už dosluhoval, aby byl kolem roku 1530 zbourán a nahrazen krovem, jenž existuje s několika dílčími mladšími úpravami dodnes. Otázkou zůstává, zda by konstrukce staršího krovu a statika stavby vůbec umožňovaly vyzdít sklípkové klenby bez dalších přídatných stavebně-technických opatření.

Jisté je, že před zaklenutím trojlodí muselo být do chrámové lodi vestavěno celkem pět hranolových pilířů s okosenými hranami a římsovými hlavicemi (místo šestého posloužilo severovýchodní nároží koutové věže) a že při stěnách a věži vyrostly zděné přípory se stejnými hlavicemi. Teprve na tyto nové podpory byly vloženy sklípkové klenby, jimiž je uzavřen i prostor hudební kruchty; klenebních polí je jedenáct a koutová věž zaujímá místo pole dvanáctého. Z vnějšku byly na severní a jižní straně připojeny ke starším obvodovým zdem trojlodí na svistou spáru hranolové opěrky, opatřené dnes nízkou pultovou střechou. Přístavba opěraku na jižní straně a s ním souvisejícího přízedního pilíře v interiéru způsobila, jak už bylo výše zmíněno, zrušení gotického portálu do chrámové lodi. Nový jižní vchod se otevřel východněji, v místech dnešního vstupu. Druhý, rovněž pozdně středověký vstup vznikl v opačné poloze, v severní zdi; uvnitř kostela je dnes zakryt barokním oltářem, zatímco jeho vnější kamenné ostění bylo odhaleno po roce 1960.⁵⁶ Obvodová zeď lodi byla zvýšena zhruba o 0,5 m, jak dokládá nová korunní římsa z cihelných tvarovek (římsovek s výžlabkem), osazená v nadezdívce nad původní kamennou hlavní římsou. Důsledkem této úpravy bylo nadezdění západního štítu o nejméně 0,4 m, což lze na půdě odvodit podle spárů při jeho severním okraji. Stejným způsobem a ve stejné době byly zvýšeny oba nárožní opěrky při západním průčelí kostela, přičemž bylo použito cihelné zdivo bez kamenné nárožní armatury.

Pro určení stáří kleneb nezamyslického trojlodí je třeba rovněž sledovat jejich místo ve skupině staveb se sklípkovými klenbami na jihu a jihozápadě Čech. V literatuře bylo již několikrát poukázáno na těsné formální vazby mezi sklípkovými klenbami v Nezamyslicích, v dvoulodí kostela Nanebevzetí Panny Marie v Blatné (klenby vloženy do prostoru mezi starší obvodové zdi v letech 1510–1515), která leží přibližně 25 km severovýchodně od Nezamyslic a patřila ve své době pánům z Rožmitálu,⁵⁷ a také v dvoulodí kostela sv. Petra a Pavla v blízkých Bělčicích (kolem 1515), které tehdy vlastnili Běšínové z Běšin.⁵⁸ Půta Švihovský z Rýzmburka založil roku 1501 na předměstí Horažďovic, v místech starší kaple, kostel sv. Michala a při něm klášter františkánů observantů.⁵⁹ Sklípkové klenby posloužily k zaklenutí kaple, kapitulní síně a křížové chodby a svým typem mají blízko ke klenbám ambitu františkánského kláštera v Bechyni (1500–1510).⁶⁰ Vzhledem k brzkému úmrtí zakladatele lze předpokládat, že se za jeho života podařilo v Horažďovicích dokončit jen klášterní kostel, jenž mimo jiné svou konstrukcí s dovnitř vtaženými pilíři a žebrovou klenbou připomíná kostel Nejsvětější Trojice zbudovaný při hradu Rabí za Půtovy éry (kolem 1500).⁶¹ Jelikož se v roce 1519 konala v horažďovickém klášteře kapitula řádové provincie, je pravděpodobné, že sklípkové klenby svým provedením blízké bechyňskému ambitu (1500–1510) byly zde provedeny kolem roku 1515.

Františkánský klášter s kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Bechyni vznikl postupně od devadesátých let 15. století založením nového kněžiště (sedile s letopočtem 1491). Před rokem 1500 došlo k uzavření klášterního dvoulodí stejným typem sklípkové klenby, jaký byl použit v období let 1499–1501 i pro dvoulodí kostela sv. Petra a Pavla v nedaleké Soběslavi.⁶² Vzhledem k tomu, že bechyňský klášter hostil v roce 1513 zasedání kapituly provincie františkánů, lze předpokládat, že zdejší celá křížová chodba byla opatřena sklípkovými klenbami někdy během prvního desetiletí 16. století.⁶³

Roku 1495 byl založen klášter pavlánů v Kuklově nedaleko Českého Krumlova. Letopočet 1509 na okně v patře rizalitu ve východním křídle konventu a vstupní portál v jihozápadní části křížové chodby s letopočtem 1514 v nadpraží řadí sklenutí ambitu sklípkovými klenbami, dnes již zaniklými, do doby kolem roku 1515.⁶⁴

Vznik sklípkových kleneb trojlodí nezamyslického kostela by bylo možno spojit na základě srovnání forem a doby výstavby příbuzných staveb (Blatná, Bělčice, Horažďovice, Soběslav a Kuklov) s dobou kolem roku 1515. Tomu by ostatně nepřímo nasvědčovala dendrochronologická analýza krovu nad kněžištěm (1512–1514), prokazující významnou stavební aktivitu na kostele v Nezamyslicích právě kolem roku 1515. Zdánlivě v rozporu s tím je datace krovu nad trojlodím, jenž pochází z roku 1530 nebo doby krátce poté.

Lze předpokládat, že sklípkové klenby byly v Nezamyslicích provedeny již kolem roku 1515. To by znamenalo, že nový krov vznikl náhradou za krov předchozí, s časovým odstupem přibližně jen patnácti až dvaceti let. Jako by převrácený stavební postup by napovídal situaci, kdy starší a dosud vyhovující krov náhle doslouží, poškodí jej vichřice nebo oheň, a proto se musí vyměnit. Ostatně i v případě nezamyslického kněžiště mohla být náhrada krovu v době kolem roku 1515 vyvolána špatným technickým stavem tesařského díla, neboť tehdy se stavba kostela podle všeho jinak výrazně neupravovala. Bylo by pochopitelné, kdyby v návaznosti na to stavebník obrátil svou pozornost na úpravy chrámové lodi včetně jejího zaklenutí. Názoru o časnějším vzniku sklípkových kleneb

56 MENCL, V., cit. 11, s. 18.

57 RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 164–165. LAVIČKA, R.; ČERVENKA, V.: *Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Blatné*, s. 92–98.

58 RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 43, s. 452. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 163. LAVIČKA, R.; ČERVENKA, V., c. d., s. 80–81, 96–97.

59 RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, M., c. d., s. 227–228. VLČEK, P. et al.: *Encyklopedie českých klášterů*, s. 228.

60 RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, M., c. d., s. 227. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 43, s. 448. VLČEK, P. et al., c. d., s. 169–171. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 173.

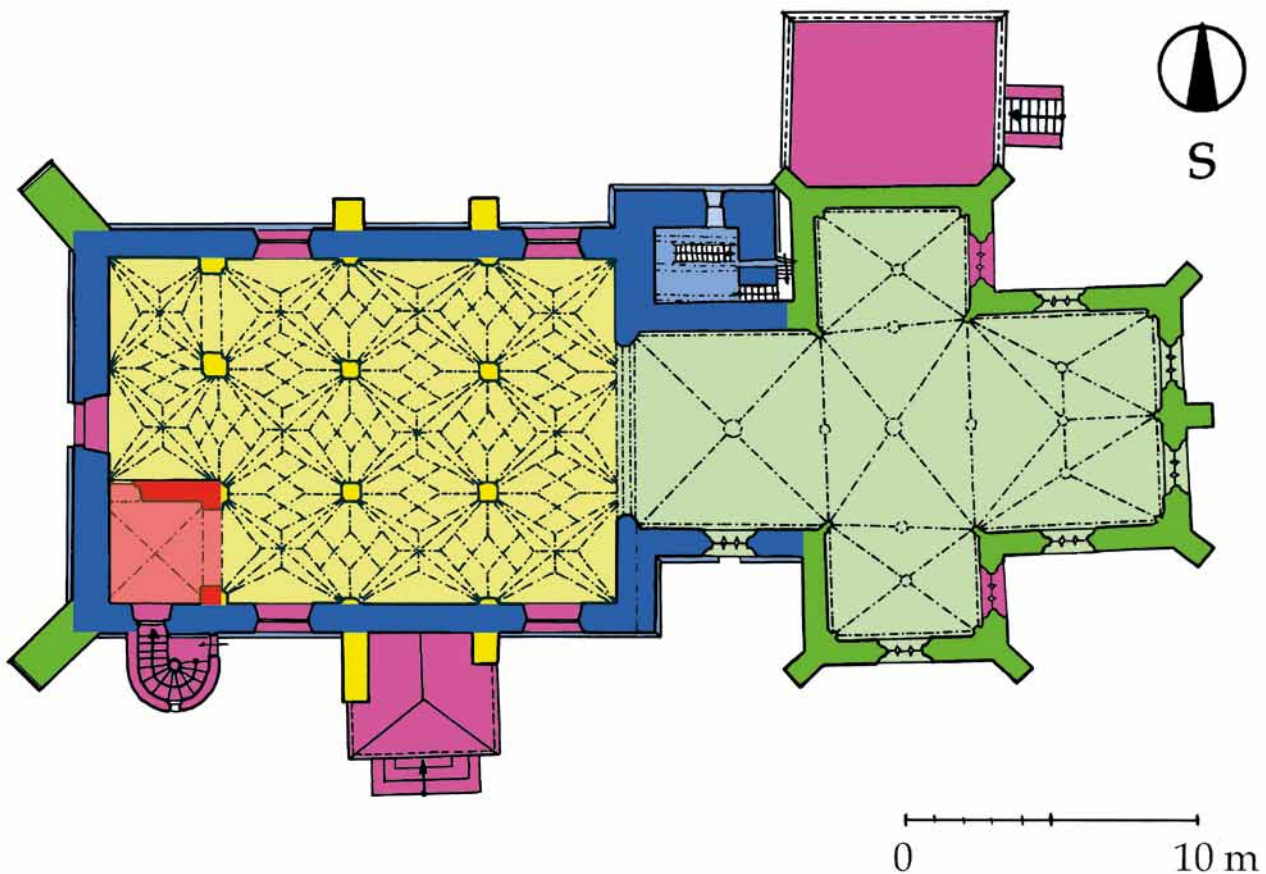
61 ZÁRUBA, F.: *Rabí, hradní kostel Nejsvětější Trojice*, s. 99–100, včetně přehledu starší literatury.

62 RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, M., c. d., s. 227. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 43, s. 449. Titíž, cit. 19, s. 204. LAVIČKA, R., cit. 22, s. 284–287.

63 RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 161–162.

64 VLČEK, P. et al., c. d., s. 185. RADOVÁ, M.; RADA, O., cit. 19, s. 188. LAVIČKA, R., cit. 22, 226–229.

Obr. 19. Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Půdorys v úrovni kleneb trojlodí a presbyteria. Stavebněhistorická analýza s důrazem na středověké dějiny stavby. Základní barevné rozlišení: modře asi 1325–1350 (plochostropá loď, pozůstatky staršího polygonálního kněžiště a severní věž), červeně asi 1350–1390 (věž v jihozápadním koutu lodi), zeleně asi 1390–1400 (kněžiště, opěrky na nárožích západního průčelí), žlutě asi 1515–1530 (úprava lodi na trojlodní síň včetně sklípkových kleneb), fialově 17. a 18. století (západní vstup, okna lodi, schodiště na kruchtě, jižní předsíň, sakristie, zazdění dvou oken v kněžišti). (Zpracoval R. Lavička, 2015)

nezamyslického trojlodí nasvědčuje také skutečnost, že právě v době před a kolem roku 1515 působili mistři znalí této klenební techniky v nedalekých Horažďovicích, Blatné, Bělčicích i v poměrně vzdáleném Kuklově, přičemž ve svém bližším i vzdálenějším okolí se nepochybně jevily jako významný vizuální podnět a zdroj inspirace. Při pozdější realizaci klenby by musel stavebník, nepochybně Půtův syn Jindřich Švihovský (†1551), shánět jiné mistry obeznámené s poměrně složitým způsobem sklípkového klenutí, ale žádní takoví tu již nepůsobili, nebo pracovali ve vzdálenější oblasti na českomoravském pomezí (Slavonice, Telč).⁶⁵ Navíc v třicátých letech 16. století byli Švihovští z Rýzmburka ve svízelné finanční situaci. I z toho důvodu je málo pravděpodobné, že by se zároveň podíleli na vzniku sklípkových kleneb kostela v Nezamyslicích.

Lze souhlasit s názorem, že pozdně gotická stavební etapa se sklípkovými klenbami kostela v Nezamyslicích je významným dokladem přenosu technických dovedností a zkušeností ze staveb františkánského řádu (Bechyně, Kuklov u Brlohu, Horažďovice) na realizace v jejich okruhu. V případě síňového trojlodí nezamyslického kostela sehrál při volbě typu klenby roli prostředníka nejspíš klášter františkánů v Horažďovicích. Jako inspirace mohlo posloužit i sklípkové zaklenutí dvoulodí kostela Nanebevzetí Panny Marie v Blatné, zhotovené za života Půtova švagra

Zdeňka Lva z Rožmitálu (†1535). Pravděpodobný objednavatel sklípkových kleneb v Nezamyslicích Jindřich Švihovský (†1551) studoval se svým bratrem Vilémem v letech 1488–1489 na univerzitě v Lipsku. Tedy přímo v Sasku, kde se krátce předtím zrodila a vlivem díla mistra Arnolda Vestfálského na Albrechtsburgu v Míšni rozšířila sklípková klenba, mohl poznat tehdy tento docela nový způsob klenutí.⁶⁶ Jindřicha jako stavebníka bezpochyby silně ovlivňovala také právní, politická, mecenášství a stavební podniky jeho otce a dále jeho strýce, jímž byl Zdeněk Lev z Rožmitálu.

Souhrnně na závěr vyjádřeno, během první poloviny 14. století vyrostl na místě starší, bližze neznámé svatyně v Nezamyslicích kostel téměř dnešního půdorysného rozsahu nejspíš s polygonálně ukončeným kněžištěm opatřeným po obvodu opěrky a s věží na severní straně. Průzkum a rekonstrukce jednotlivých stavebních etap kostela vyloučily předpoklad, že severní věž je románského původu. Někdy v druhé polovině 14. století byla do jihozápadního koutu chrámové lodi vestavěna věž, jejíž účel není zatím docela jasný, a při tom byl upraven západní štít kostela. V období mezi lety 1390–1400 vyrostlo nové kněžiště

65 LHOTÁK, J.; TEJČEK, M., c. d., s. 35.

66 Tamtéž.

na půdorysu rovnoramenného kříže, a to s využitím staršího zdiva v západní části, které bylo při té příležitosti zvýšeno. Erbovní štítky na dvou nárožních opěrácích závěru prozrazují, že kněžské pochází z doby působení řádových kněží Jana z Předbořic (1395–1396) a Žibřida (kolem roku 1400), dosazených sem z kláštera benediktinů v Břevnově. Zřejmě až v této etapě stavby byl zřízen hlavní jižní portál do lodi kostela s ozdobnou štukovou paspartou a kružbový pás malovaný na stěnách po obvodu tehdy plochého dřevěného stropu uvnitř lodi, jenž je dosud patrný z její půdy. Kolem roku 1485 prošlo úpravami zvonové patro severní věže. Zřejmě již kolem roku 1490 vznikl v presbytáři věžovitý sanktuář s erby Půty Švihovského z Rýzmburka († 1504), jeho manželky Bohunky z Lomnice († po roce 1505) a menším erbem Zacheře z Opatovic, purkrabího na nedalekém hradu Rabí (1488–1509). V roce 1514 nebo krátce nato došlo k výměně starého krovu za nový přinejmenším nad hlavní – střední části presbytáře. Z rozboru formálních znaků a souvisejících staveb opatřených sklípkovými klenbami v jižních a jihozápadních Čechách (Horažďovice, Blatná,

Bechyně, Kuklov u Brlohu) vyplývá, že nejspíš v době kolem roku 1515 nechal Půtův syn Jindřich Švihovský († 1551) upravit loď nezamyslického kostela na síňové trojlodí se sklípkovými klenbami. V roce 1526 byly pořízeny pro kostel dva zvony od mistra Bartoloměje z Prahy, roku 1538 zhotovil neznámý mistr třetí zvon.⁶⁷ Zřejmě pro svůj špatný technický stav nebo náhlé poškození vzal za své v roce 1530 nebo krátce poté krov nad trojlodím, jenž byl současně nahrazen krovem novým. Toto pozdně gotické tesařské dílo existuje dodnes. Jím se uzavřel stavební vývoj kostela v Nezamyslicích ve středověku (obr. 19).

Článek vznikl jako součást vědeckovýzkumné práce Národního památkového ústavu v rámci úkolů DKRVO, podporované z dotace Ministerstva kultury. Stal se také podkladem pro zápis kostela v Nezamyslicích na Indikativní seznam národních kulturních památek.

67 HOSTAŠ, K.; VANĚK, F., c. d., s. 81–82.

Prameny

Národní archiv Praha (NA), Řád benediktinů klášter Břevnov, inv. č. 2, sign. B I 5. Falzum listiny knížete Břetislava I. datované 18. 10. 1045. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, archiv plánové dokumentace, *Nezamyslice – kostel Nanebevzetí Panny Marie, návrh na úpravy fasád*, (přibližně 1960–1970), T 034-4-0004. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv, složka *Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Státní oblastní archiv (SOA) Plzeň, pracoviště Klášter, Velkostatek Zichovice, inv. č. 1712, M 1. Český úřad zeměměřičský a katastrální Praha, Ústřední archiv zeměměřičství a katastru (ÚAZK), Fondy katastrální (1785–1991), B2/a. Viz též WWW: <<http://archivnimapy.cuzk.cz/mapy>>.

Literatura

ANONYM: Notizen, Nr. 159. *Mittheilungen der k. k. Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale*. 1891, Jg. 17, s. 177, 178 (obr. 1).

BARTOVÁ, Veronika: Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420. Diplomová práce. In *Repozitář závěrečných prací* [online]. Praha, Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, 2011 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/86210>>.

BARTOVÁ, Veronika: Nezamyslice, kostel Nanebevzetí Panny Marie. In *Obrazy krásy a spásy, Gotika v jihozápadních Čechách*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013, s. 95–97.

BARTOVÁ, Veronika: Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích. In *Šumava v proměnách času*. Horní Planá, Jungbauerův šumavský vlastivědný spolek, 2014, s. 155–170.

BENEŠOVSKÁ, Klára: Kostel Nanebevzetí P. Marie, Nezamyslice. In *Deset století architektury*. 2. díl. Praha, Správa Pražského hradu/Dada, 2001, s. 238.

BIRNBAUM, Vojtěch: Architektura. In *Dějepis výtvarného umění v Čechách*. 1. díl. Praha, SVU Mánes, 1931, s. 99–180.

BRANIŠ, Josef: Některé zvláštnosti starších chrámových staveb jihočeských. *Památky archaeologické a místopisné*. 1897, roč. 17, s. 37–44, 207–214.

ČERVENKA, Vladimír: Poznámky k heraldickým památkám v kostele v Nezamyslicích. In *Památky západních Čech*. 5. Plzeň, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2015, s. 44–47.

GABRIEL, J. A.: Starožitnosti okresu Sušického v Písecku. *Památky archaeologické a místopisné*. 1860, roč. 4, s. 26–28.

HOŘEJŠÍ, Jiřina: Pozdně gotická architektura. In *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. díl, 2. sv. Praha, Academia, 1984, s. 498–534.

HOSTAŠ, Karel; VANĚK, Ferdinand: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století*. 12. díl. Politický okres sušický. Praha, Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900.

Jihočeská pozdní gotika 1450–1530. Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, 1965.

KUTHAN, Jiří: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. *Umění*. 1971, roč. 19, č. 6, s. 564–576.

KUTHAN, Jiří: *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století*. České Budějovice, Růže, 1976.

KUTHAN, Jiří: *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*. 1. díl. Praha, Univerzita Karlova a Katolická teologická fakulta, 2010.

KUTHAN, Jiří: Ke středověké sakrální architektuře v jihozápadních Čechách a jejím historickým kořenům. In *Obrazy krásy a spásy, Gotika v jihozápadních Čechách*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013, s. 68–79.

LAVIČKA, Roman: Kostel sv. Víta v Českém Krumlově ve světle smlouvy z roku 1407. In *Žena ve člunu, Sborník Hany J. Hlaváčkové*. Praha, Artefactum, 2007, s. 345–370.

- LAVIČKA, Roman: *Pozdně gotické kostely na rožmberském panství*. České Budějovice, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2013.
- LAVIČKA, Roman; ČERVENKA, Vladimír: *Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Blatné*. České Budějovice, Veduta, 2015.
- LEHNER, Josef: Tabernakl Nezamyslický. *Method*. 1884, roč. 10, č. 1, s. 28, 32.
- LHOTÁK, Jan; TEJČEK, Michal: Nejvýznamnější objednavatelé gotického umění v jihozápadních Čechách. In *Obrazy krásy a spásy, Gotika v jihozápadních Čechách*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013, s. 31–47.
- LÍBAL, Dobroslav: *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*. Praha, Umělecká beseda, 1948.
- LÍBAL, Dobroslav: Gotická architektura. In *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. díl, 1. sv. Praha, Academia, 1984, s. 144–215.
- LÍBAL, Dobroslav: *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha, Unicornis, 2001.
- MENCL, Václav: *Česká architektura doby lucemburské*. Praha, Sfinx, 1948.
- MENCL, Václav: Vývoj okna v architektuře českého středověku. *Zprávy památkové péče*. 1960, roč. 20, č. 5–6, s. 181–232.
- MENCL, Václav: Nové objevy v kostele v Nezamyslicích. In *Vlastivědné zprávy horního Pootaví*. Sušice, Vlastivědné muzeum horního Pootaví, 1962, s. 17–18.
- MENCL, Václav: *Výtvarný vývoj středověkých omítek*. Praha, Orbis, 1968.
- MENCL, Václav: Architektura. In *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*. Praha, Odeon, 1978, s. 76–166.
- MUDRA, Aleš: Středověké interiéry a vybavení kostelů v jihozápadních Čechách. In *Obrazy krásy a spásy, Gotika v jihozápadních Čechách*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013, s. 146–157.
- RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, Milada: Sklípková klenba, Příspěvek k dějinám pozdně gotické architektury. *Umění*. 1958, roč. 6, č. 3, s. 217–238.
- RADOVÁ, Milada; RADA, Oldřich: Sklípková klenba a prostor. *Umění*. 1960, roč. 8, č. 5, s. 437–465.
- RADOVÁ, Milada; RADA, Oldřich: *Kniha o sklípkových klenbách*. Praha, Jalta, 1998.
- SOMMER, Jan: (Ne?)románská věž kostela v Nezamyslicích (okres Klatovy). In *Česká placka* [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-04-15], nestr. Dostupné z WWW: <<https://ceskaplacka.wordpress.com/2014/09/12/neromanska-vez-kostela-v-nezamyslicich-okres-klatovy/>>.
- SOUKUP, Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století*. 33. díl. Politický okres písecký. Praha, Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910.
- Umělecké památky Čech*. 2. díl, (UPČ 2). Praha, Academia, 1978.
- Umělecké památky Prahy*. 4. díl, (UPP 4). Pražský hrad a Hradčany. Praha, Academia, 2000.
- VLČEK, Pavel et al.: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, Libri, 1997.
- ZÁRUBA, František: Rabí, hradní kostel Nejsvětější Trojice. In *Obrazy krásy a spásy, Gotika v jihozápadních Čechách*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013, s. 99–100.
- ZÁRUBA, František: Švihov, hradní kaple Panny Marie. In *Obrazy krásy a spásy, Gotika v jihozápadních Čechách*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013, s. 102–104.

Nepublikované zprávy

- KYNCL, Josef: *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích*. Výzkumná zpráva č. 18/14. Brno, DendroLab, 2014. Archiv autora.
- POSTRÁNECKÁ, Kateřina; JAVORČÍKOVÁ, Katarina; ŠNEBERGER, Jiří: *Nezamyslice, ppč. 1278/3 a 1278/5 – kostel Nanebevzetí Panny Marie a kaple sv. Erazíma, Zjišťovací archeologický výzkum*. Nálezová zpráva. Plzeň, ZIP o. p. s., 17. 10. 2014. Archivováno tamtéž.

Summary

A new view on the architectural development of the Assumption church at Nezamyslice

Keywords: Nezamyslice — church — Middle Ages — architecture — architectural development — three-aisled church (nave and two aisles) — cell vaults — sanctuary — dendrochronology — Půta Švihovský of Rýzmbek († 1504)

In the first half of the 14th century, a new church was built on the site of a more ancient, in greater detail unknown shrine at Nezamyslice (Klatovy district). As far as its ground-plan area is concerned, it almost corresponded to the current church, with a polygonal presbytery and a prismatic tower on the north side. The new survey of the edifice, combined with the reconstruction of its development, ruled out the assumption that the north tower was of Romanesque origin. In the second half of the 14th century, another tower was added into the south-west corner of the aisle, with the church's west gable adjusted on that occasion. Between 1390 and 1400, a High Gothic presbytery on a cruciform ground-plan came into existence in the west section, utilising the earlier masonry. The coats of arms on the buttresses reveal that the presbytery dates back to the time of Jan of Předbořice (1395–1396) and Zibřid (1400), priests from the Benedictine Order's Břevnov Monastery near Prague. Other components dating from the same

period include the south portal with a stucco border and a strip with illusion traceries, painted in the interior on the walls alongside the aisle. The presbytery displays common features with several High Gothic churches in southern Bohemia (Blanice, Bavorov, Miličín, Soběslav). Nevertheless, thanks to the Benedictines from Břevnov near Prague who owned Nezamyslice in the Middle Ages, the look of the church was probably influenced by masons' workshops operating in Prague. Around 1485, the north tower's belfry was adjusted. Around 1490, a sanctuary was built in the presbytery, adorned with coats of arms representing Půta Švihovský of Rýzmbek († 1504), his wife Bohunka of Lomnice († after 1505) and Zachař of Opatovice (1488–1509), Burgrave of the nearby Rabí Castle. In 1514 or shortly afterwards, the roof truss above the presbytery was replaced. The formal analysis and comparison to analogous edifices with cell vaults in southern and south-western Bohemia (Horažďovice, Blatná, Bechyně, Kuklov) have resulted in finding out that around 1515, Půta's son Jindřich Švihovský († 1551) ordered to remodel the nave of the church at Nezamyslice as a three-aisled hall with cell vaults. Owing to the structure's poor condition or sudden damage, a new roof truss was made above the three aisles, thus closing down the architectural development of the church at Nezamyslice in the Middle Ages.

(Translated by Karel Matásek)